

10 דקות של עיון - סוכות

פרק ג: סוכה דירת קבע - על שום מה?

הרב ישי אנגלמן

בפעם הקודמת עסקנו בשיטת התנאים שנפסקה להלכה לפיה מבנה הסוכה הוא דירת ארעי ולא דירת קבע, כאשר עיקרה של הסוכה הוא לעשיית צל ותו לא. בפרק זה נעסוק בשיטת התנאים הקובעת כי סוכה דירת קבע, כמו רבי, לדוגמה, שפסק שגודלה המינימאלי של הסוכה הוא ארבע אמות על ארבע אמות (כמו בית בעניינים אחרים של התורה, בה גודל זה הוא הגודל המינימאלי של בית), וכן תנאים נוספים שהגמרא מביאה שסוברים שסוכה דירת קבע. יש לברר מה העומד ביסוד דבריהם, שכן ברור הוא שכל התנאים פוסלים בית קבע, כפי שראינו בפרק הראשון. אם כן מה אומרת דעת התנאים הקובעים שמחד אין לשבת בבית הקבע, אך מאידך יש לשבת בסוכה שאף היא מתפקדת כבית בהקשרים שונים.

אחד התנאים אותו מונה הגמרא בין התנאים הסוברים שסוכה דירת קבע בעינן (סוכה ז, ב) הוא ר' אליעזר. ננסה להבין אפשרות מסוימת לפי דבריו מה אומרת השיטה שסוכה דירת קבע, דרך שתי הלכות נוספות אותן מונה ר' אליעזר, הלכות המצויות בפרק שני. במשנה בדף כז, כתוב שלפי ר' אליעזר יש חובה לאכול בסוכה במהלך החג ארבעה עשרה סעודות, בניגוד לדעת חכמים הסוברים שאין חיוב לאכול בסוכה לאורך כל ימי החג. במקור המצווה לשיטתו נחלקו הבבלי והירושלמי. לפי הבבלי המקור הוא מדין "תשבו כעין תדורו" - כפי שאדם אוכל בכל יום שתי סעודות, גם בסוכות הוא חייב לאכול שתי סעודות בסוכה. אמנם, הירושלמי מביא מקור אחר למצווה זו של ר' אליעזר - ישנה גזרה שווה בין ימי המילואים במשכן לסוכות. בשני המקומות כתוב "תשבו" - "ופתח אהל מועד **תשבו** יומם ולילה" ו"בסכות **תשבו** שבעת ימים", ודורש הירושלמי "מה להלן לילות כימים אף כאן לילות כימים". כמו שבמשכן היו יומם ולילה גם בסוכה ישנה חובה לאכול יומם ולילה. השוואה זו מרתקת, שכן אנו מוצאים עוד הקבלות רבות בין המשכן לבין הסוכה. לא נרחיב כאן על כל ההשוואות הללו, אך נסיק בהמשך מתוך הדברים פשר לקשר שבין הסוכה למשכן לפי ר' אליעזר.

ר' אליעזר מחדש חידוש נוסף - אדם המפספס את אחת הסעודות הללו מחויב להשלים את הסעודה שפספס בליל שמיני עצרת, מוצאי סוכות. אמנם הגמרא מציינת שיתכן שר' אליעזר חזר בו מדבריו בעניין זה, אך ברור שלכל הפחות בהתחלה הוא סבר שיש חיוב השלמה של סעודת החג שפספס בליל שמיני עצרת, תוך שהוא אוכל

בסוכה (על אף שכבר יצא החג וכל ישראל כבר לא יושבים בסוכה¹). ר' יוסף ענגיל בספרו גליוני הש"ס על אתר מעיר על כך הערה נפלאה וחוזר להסבר הירושלמי שהבאנו לעיל, ומסביר על פיו את הדין הזה של ר' אליעזר:

ועוד א"ר אליעזר כו': נ"ב, י"ל כוונתו דתרווייהו חד טעמא נינהו לפי המבואר בירושלמי כאן
 דטעמא דר"א ברישא משום דיליף תשבו תשבו ממילאים ע"ש **ולכן דינו כקדשים דלילה**
הולך אחר יום שעבר, ולכן גם ליל שמיני עצרת הוא השלמה לסוכות שלפניו.

בגבולים אכן היום הולך אחר הלילה וליל שמיני עצרת כבר אינו שייך לסוכות, אך כיוון שסוכות הוא ממש כמו במשכן ובמקדש, שם הלילה הולך אחר היום, כך גם בסוכה הלילה הולך אחר היום, ולכן בליל שמיני עצרת יש משמעות לשיבה בסוכה בעיניים מקדשיות. דבר זה יכול ללמד אותנו דבר מרתק – הסוכה היא בעצם סוג של משכן. האדם לא רק מצווה לצאת מביתו הרגיל אלא הוא מצווה לבנות לו בית אחר – בית ה'. האדם יוצא מביתו הרגיל ומכריז "שבתי בבית ה' כל ימי חיי". זהו הבית האמיתי שאני רוצה להיות שייך אליו, לא בית של חול אלא בית של קדושה, מעין משכן פרטי שכל אדם בונה לעצמו. על פי זה ניתן להבין את דעת התנאים הקובעת שסוכה דירת קבע בעיניו. העיקר הוא לא לשבור את תחושת היציבות והביטחון, כפי שהסברנו בפרק הקודם, אלא האדם צריך לצייר מהו הבית האמיתי אליו הוא רוצה להשתייך אליו, בית של קדושה. בית זה, אדרבה, צריך להיות בית קבע, אמנם לא במובן החומרי של סכך קבע המונע חדירה של גשם, אך בית קבע במובן הרוחני שבבית זה האדם רוצה להשתכן באורח קבע, המתבטא בסכך ארעי המזכיר את ענני הכבוד. האדם מבטא בכך שאיפה לכך שבייתו היא בית קבע של בית ה' ואין הוא מסתפק בביתו החולי הפרטי שלו.

על פי זה ניתן להבין הלכה נוספת של ר' אליעזר, על פיה האדם חייב לשבת כל החג בסוכה אחת. אין בונים סוכה בחולו של מועד לשיטתו, ואין יוצאים לסוכת חברו. האדם בונה לעצמו משכן פרטי ושוכן בו כל שבעת הימים. לפי שיטת חכמים לא מדובר בבית מסוים בו האדם שוכן, אלא העיקר הוא ביציאה מבית הקבע, אך לפי ר' אליעזר משמעות מצוות הסוכה הוא בניית בית אלטרנטיבי לביתו – בניית משכן פרטי משלו.

ייתכן שדבר זה מתחבר לשיטה רחבה יותר של בית שמאי, אליו ר' אליעזר משתייך. הגמרא בסוכה (ט, א) מביאה את שיטת בית שמאי שסוכת מצווה חייבת להיבנות לשמה. ישנה החלת שם שמיים שהאדם מחיל על הסוכה בבנייתה. לא מדובר בסוכה סתמית העשויה לצל, אלא היא סוכה שנועדה לסוכת מצווה. אם הסוכה היא אכן מעין מקדש פרטי, הרי שברורה השיטה שהיא צריכה להיבנות מראש לשם כך ולא להיות סוכה סתמית. בכך מבטא האדם את רצונו של "שבתי בבית ה' כל ימי חיי". בפועל כל ימי חיי של האדם אין הוא יכול לשבת בבית ה', אך דווקא בזמן האסיף, הזמן בו באופן טבעי האדם מתכנס לביתו ומתעסק בחומר, מצווה התורה לצאת מהבית ולבנות בית ה' ולהכריז בכך שכל החומר אינו המרכז וזהו הבית האמיתי בו הוא רוצה לחיות. "שבתי בבית ה' כל ימי חיי".

¹ כך היא דעת רוב הראשונים. אמנם התוספות רא"ש על אתר סובר שיש חובת השלמה מחוץ לסוכה, אך גם לשיטתו דברי ר' אליעזר טעונים הסבר.